

Sygn. akt **III AUa 1815/14**

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 czerwca 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Poznaniu III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: SSA Katarzyna Wołoszczak

Sędziowie: SSA Marta Sawińska

del. SSO Katarzyna Schönhof-Wilkans (spr.)

Protokolant: insp.ds.biurowości Agnieszka Perkowicz

po rozpoznaniu w dniu 25 czerwca 2015 r. w Poznaniu

sprawy **J. H.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P.**

o zwrot świadczenia i odsetki

na skutek apelacji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych I Oddział w P.

od wyroku Sądu Okręgowego w Poznaniu

z dnia 3 lipca 2014 r. sygn. akt VIII U 5122/13

1. oddala apelację;

2. zasądza od pozwanego na rzecz odwołującego kwotę 120 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego w instancji odwoławczej.

del. SSO Katarzyna Schönhof-Wilkans	SSA Katarzyna Wołoszczak	SSA Marta Sawińska
-------------------------------------	--------------------------	--------------------

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 17 października 2013 roku, znak: (...), Zakład Ubezpieczeń Społecznych, I Oddział w P., Inspektorat w M., zobowiązał **J. H.** do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 01.04.2013r. do 31.08.2013r. w kwocie 4.668,52 zł i odsetek za okres od 16.04.2013r. do 17.10.2013r., tj. do dnia wydania decyzji, w kwocie 205,52 zł.

Od powyższej decyzji, w przepisany prawem terminie i trybie, J. H. wniósł odwołanie, domagając się zmiany decyzji o zwrocie nienależnie pobranych świadczeń za wskazany okres wraz z odsetkami i przywrócenie mu prawa do renty za okres od 30 czerwca 2013r. do 12 lipca 2013r. Odwołujący wskazał, że zaprzestanie nauki nie było przez niego zawinione, a kontynuowanie zostało podjęte najszybciej, jak to było możliwe. Poza tym, posiadał on w spornym okresie legitymację słuchacza (...) Szkoły (...) (...) w P., a nadto świadczenie, którego zwrotu domaga się

organ rentowy, naliczone zostało za okres, w którym faktycznie uczęszczał on jeszcze na zajęcia. W toku postępowania pełnomocnik odwołującego ostatecznie sprecyzował stanowisko i wskazał, że odwołujący domaga się aby okres nienależnie pobranego świadczenia zawęzić w ten sposób, aby jako datę początkową tego okresu uznać datę 15.06.2013 r., tj. datę decyzji o skreśleniu odwołującego z listy słuchaczy, zaś jako datę końcową uznać datę 12.07.2013 r., tj. datę z jaką odwołujący dokonał zapisu na nowy kierunek w szkole (...).

We wniesionej odpowiedzi na odwołanie pozwany organ rentowy podtrzymał w całej rozciągłości prezentowaną w zaskarżonej decyzji argumentację i wniósł o oddalenie odwołania.

Wyrokiem z dnia 3 lipca 2014r. Sąd Okręgowy w Poznaniu, Wydział VIII Ubezpieczeń Społecznych, w sprawie VIII U 5122/13, zmienił zaskarżoną decyzję o tyle, iż nie zobowiązał odwołującego do uiszczenia odsetek za okres od 16 kwietnia 2013 r. do 17 października 2013 r., tj. do dnia wydania decyzji w kwocie 205,52 zł, naliczonych od kwoty nienależnie pobranych świadczeń (pkt 1 wyroku) oraz zasądził od pozwanego organu rentowego na rzecz odwołującego kwotę 60 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt 2 wyroku).

Sąd Okręgowy wskazał, że w przedmiotowej sprawie należało ustalić, czy odwołujący pobrał nienależnie świadczenie z tytułu renty rodzinnej za okres od 01.04.2013 r. do 31.08.2013 r., w łącznej kwocie 4.668,52 zł i jest zobowiązany do zwrotu organowi rentowemu tej kwoty wraz z odsetkami za okres od 16.04.2013 r. do 17.10.2013 r. w kwocie 205,52 zł.

Sąd Okręgowy przywołał treść materialnoprawnej podstawy przyznanego i wypłacanego odwołującemu J. H. świadczenia na kolejny okres, (począwszy od dnia 01.09.2012r.), tj. art. 68 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tj. Dz. U. z 2009r., Nr 153, poz. 1227 ze zm.) i wskazał, że z dokumentów zgromadzonych w aktach ZUS wynika, że decyzją z dnia 06.09.2012r. organ rentowy wznowił wypłatę renty rodzinnej należnej odwołującemu do dnia 31.08.2014r., tj. na okres, w którym miał on pobierać naukę w Szkole (...)w P., a na co złożył on – stosując się do pouczeń zawartych w drukach wydawanych decyzji - zaświadczenie z dnia 03.09.2012r. o przyjęciu na naukę w w/w szkole od 29.09.2012r. na pierwszy semestr w roku szkolnym 2012/2013, na kierunku technik – geodeta.

Podstawą wydania decyzji w przedmiocie żądania zwrotu nienależnie pobranego świadczenia z kolei, jak wskazał Sąd Okręgowy, był art. 138 ustawy z dnia 17.12.1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Mając na uwadze treść tego przepisu, Sąd Okręgowy stwierdził, że w przedmiotowej sprawie organ rentowy, począwszy od dnia 01.04.2009r., wypłacał należną odwołującemu rentę rodzinną bezpośrednio do jego rąk. Odwołujący potwierdził, że miał świadomość ciężącego na nim obowiązku każdorazowego powiadamiania Zakładu o kontynuowaniu nauki oraz o obowiązku składania stosownych dokumentów na potwierdzenie tej okoliczności, miał też świadomość pouczenia o konsekwencjach wynikających z art. 138 ustawy, zawartych w informacjach znajdujących się na drukach otrzymywanych decyzji. Odwołujący nie zakwestionował ostatecznie ustaleń dokonanych przez pozwany organ rentowy w oparciu o informacje uzyskane od dyrekcji szkoły (...), że przyczyną skreślenia go z listy słuchaczy w dniu 26.05.2012 r., było niedopełnienie przez niego wymogu 50% frekwencji na zajęciach. Nie wykazał on bowiem w żaden sposób, że sytuacja wyglądała odmiennie, tj. że co najmniej do momentu podjęcia decyzji administracyjnej przez dyrekcję szkoły w dniu 15.06.2013r. uczestniczył on w prowadzonych zajęciach, względnie że przygotowywał prace pisemne, składał egzaminy lub zaliczenia.

Tymczasem w ocenie Sądu Okręgowego nie budzi wątpliwości, iż użyty w przywołanym przepisie art. 68 § 1 pkt 2 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS zwrot „ukończenie nauki” zakłada pewien proces jej pobierania, kształcenia się, mający zarówno swój początek, jak i termin zakończenia.

Mając na uwadze poczynione w uzasadnieniu wyroku rozważania, Sąd Okręgowy stwierdził, że J. H. w spornym okresie (tak wskazanym w zaskarżonej decyzji tj. od 01.04.2013r. do 31.08.2013r., jak i wykazywanym przez siebie w ostatecznym stanowisku, tj. od 15.06.2013r. do 12.07.2013r.) nauki nie pobierał. Nie wykazywał bowiem wymaganej aktywności świadczącej o zamiarze kontynuacji edukacji. Z zaświadczenia nadesłanego przez dyrekcję szkoły wynika, że w II semestrze był obecny na zajęciach jedynie do 16.03.2013r., zaś w dniu 12.07.2013r. dokonał jedynie

czynności formalnej, polegającej na zapisaniu się do placówki oświatowej, nie uczestnicząc w tym czasie w żadnych prowadzonych w szkole zajęciach, gdyż na wybranym kierunku planowo rozpoczynały się one dopiero od października 2013r. Fakt posiadania w tym czasie przez odwołującego w dalszym ciągu legitymacji szkolnej oraz opłacenia do 10.06.2013r. należnych opłat za naukę na wybranym kierunku, nie stanowi dowodu na faktyczne w spornym okresie pobieranie nauki, na istnienie materialnej przesłanki świadczenia rentowego. Nie ma także znaczenia okoliczność podnoszona przez odwołującego, że obecnie, po dokonaniu zapisu w dniu 12.07.2013r. na kierunek - technik bhp, realizuje on systematycznie obowiązek nauki i kontynuuje on tę naukę, co było także jego zamiarem w momencie dokonywania formalnego zapisu w szkole w w/w dniu.

Tym samym – w ocenie Sądu Okręgowego - J. H. pobrał nienależne świadczenie z ubezpieczenia społecznego – rentę rodzinną - w okresie od 01.04.2013r. do 31.08.2013 r., albowiem w tym czasie nie kontynuował on faktycznie nauki, a jednocześnie był on skutecznie pouczony o okolicznościach ustania prawa do świadczenia albo wstrzymania jego wypłaty.

Orzekając co do kwestii odsetek od nienależnie pobranych świadczeń, Sąd Okręgowy przywołując treść art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, wskazał, iż osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu, wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego, z uwzględnieniem ust. 11 cyt. ustawy. Odesłanie w ustawie o systemie ubezpieczeń społecznych do prawa cywilnego w kwestii naliczania i ustalania odsetek oznacza, że organ rentowy powinien naliczać odsetki ustawowe (art. 359 § 2 k.c.) od dnia doręczenia decyzji obligującej do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia (art. 455 k.c.).

Sąd Okręgowy nie zgodził się z organem rentowym, że odwołujący spóźnia się ze zwrotem nienależnego świadczenia już w dacie jego pobrania. Stanowisko to jest w ocenie Sądu nieuprawnione, gdyż po pierwsze, przepisy o czynach niedozwolonych nie mają w sprawie zastosowania, a po drugie według przepisów prawa cywilnego w przypadku wyrządzenia czynem niedozwolonym szkody polegającej na niekorzystnym rozporządzaniu przez poszkodowanego środkami pieniężnymi na rzecz sprawcy szkody, pokrzywdzonemu przysługuje roszczenie o zwrot wartości nominalnej tych środków z odsetkami za czas opóźnienia od daty wezwania do naprawienia szkody (art. 481 § 1 k.c. w zw. z art. 455 k.c.). Odsetki, według przepisów prawa cywilnego, chociaż mają charakter odszkodowawczy, to jednak nie stanowią elementu szkody i mogą być naliczane od daty ich wymagalności, niezależnie od tego, czy uprawniony poniósł jakąkolwiek szkodę, czy też nie (art. 481 § 1 k.c.). Jeżeli zwłoka dłużnika powoduje szkodę, to poszkodowany może żądać jej naprawienia na zasadach ogólnych, zgodnie z przepisem art. 481 § 3 k.c. Przepis ten jednak, zdaniem Sądu, nie ma zastosowania w rozpoznawanej sprawie.

Pozostawanie przez obowiązane w zwłoce w zakresie obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, po wydaniu przez organ rentowy decyzji określającej ten obowiązek, nie upoważnia organu do żądania odszkodowania. Organ rentowy może jedynie naliczać odsetki ustawowe, a właściwie ma obowiązek wynikający z ustawy do naliczania odsetek, jeżeli obowiązany nie zwróci nienależnie pobranego świadczenia niezwłocznie po otrzymaniu decyzji ustalającej obowiązek zwrotu świadczenia. Decyzja ta ma charakter konstytutywny. Stąd też odsetki, o których mowa w art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, nie bieżą przed wydaniem decyzji ustalającej obowiązek zwrotu nienależnie pobranego świadczenia.

Wobec powyższego Sąd zmienił zaskarżoną decyzję o tyle, że ustalił, iż odwołujący nie jest zobowiązany do zwrotu odsetek za okres od 16 kwietnia 2013 roku do 17 października 2013 roku w kwocie 205,52 zł.

O kosztach zastępstwa procesowego objętych punktem 2 wyroku, Sąd Okręgowy orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. i § 11 ust. 2 w związku z § 2, 15 i 16 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.09.2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. Nr 163, poz. 1348 ze zm.).

Apelację od powyższego rozstrzygnięcia wywiódł pozwany organ rentowy – Zakład Ubezpieczeń Społecznych, I Oddział w P..

Zaskarżając wyrok w całości, zarzucił mu naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie przepisu art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych poprzez przyjęcie, że odwołujący nie jest zobowiązany do zwrotu odsetek za okres od dnia 16 kwietnia 2013 r. do dnia 17 października 2013 r. w kwocie 205,52 zł.

W uzasadnieniu apelujący wskazał, że z treści art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych wprost wynika, że osoba, która nienależnie pobrała świadczenie emerytalne, winna je zwrócić wraz z odsetkami, gdyż odsetki nie mają charakteru samodzielnego, lecz uboczny względem świadczenia głównego, a obowiązek ich zapłaty jest pochodną obowiązku zapłaty tego świadczenia. W ocenie apelującego, niezasadny jest pogląd Sądu Okręgowego, że odsetki mają być liczone dopiero w sytuacji, gdy po wydaniu decyzji zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia, świadczenie nie zostanie zwrócone.

Mając na uwadze powyższy zarzut, apelujący organ rentowy wniósł o zmianę wyroku poprzez oddalenie odwołania.

Odwołujący J. H., reprezentowany przez fachowego pełnomocnika, wniósł o oddalenie apelacji oraz o zasądzenie od organu rentowego na rzecz odwołującego kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje :

Wniesioną apelację organu rentowego należało oddalić, albowiem przedstawione w niej stanowisko jest bezzasadne.

W pierwszej kolejności Sąd Apelacyjny stwierdza, że sporządzając niniejsze uzasadnienie, zastosował regulację zawartą art. 387 § 2¹ k.p.c. Zgodnie z treścią tego przepisu, jeżeli sąd drugiej instancji nie przeprowadził postępowania dowodowego ani nie zmienił ustaleń faktycznych sądu pierwszej instancji, a w apelacji nie zgłoszono zarzutów dotyczących tych ustaleń, uzasadnienie wyroku może zawierać jedynie wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa.

W ocenie Sądu II instancji, w sprawie spełnione zostały przesłanki uprawniające Sąd odwoławczy do sporządzenia uzasadnienia wyroku z pominięciem podstawy faktycznej rozstrzygnięcia.

Apelujący organ rentowy nie podnosił w apelacji zarzutu błędnych ustaleń faktycznych, a treść apelacji skupiła się na zarzucie błędnej wykładni przepisu art. 84 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, poprzez przyjęcie, iż odsetki od nienależnie pobranego świadczenia nie mogą być naliczane za okres poprzedzający wydanie zaskarżonej decyzji.

Poza sporem w przedmiotowej sprawie pozostaje zatem to, że J. H. pobrał nienależne świadczenie w rozumieniu art. 138 ust. 2 pkt 2 ustawy z 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z FUS i zobowiązany jest do jego zwrotu na podstawie art. 138 ust. 1 wskazanej ustawy. Spór, dotyczy wyłącznie obowiązku zapłaty odsetek od kwot nienależnie pobranych świadczeń.

Zasady naliczania odsetek z tytułu nienależnie pobranych świadczeń wynikają z art. 84 ust. 1 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, który określa, że osoba, która pobrała nienależne świadczenie z ubezpieczeń społecznych, jest obowiązana do jego zwrotu wraz z odsetkami, w wysokości i na zasadach określonych przepisami prawa cywilnego.

Zawarte w powoływanym przepisie odesłanie do „prawa cywilnego” dotyczy wyłącznie zasad zapłaty i wysokości odsetek. Zgodnie z art. 481 § 1 k.c., jeżeli dłużnik opóźnia się ze spełnieniem świadczenia, wierzyciel może żądać odsetek za czas opóźnienia. W tym zakresie należy wskazać, że żądanie zwrotu nienależnie pobranego świadczenia staje się wymagalne przez doręczenie dotyczącej tego przedmiotu decyzji. Z tą chwilą następuje też wymagalność

roszczenia o odsetki, gdyż od tej chwili dłużnik pozostaje w opóźnieniu ze spełnieniem świadczenia głównego (art. 481 § 1 k.c.).

Sąd Apelacyjny w pełni zgadza się ze stanowiskiem Sądu I instancji w zakresie rozstrzygnięcia zawartego w punkcie 1 zaskarżonego wyroku. W okolicznościach niniejszej sprawy brak było bowiem podstaw do zobowiązania odwołującego do zwrotu odsetek za okres poprzedzający dzień wydania zaskarżonej decyzji.

W wyroku z dnia 3 lutego 2010 r. (I UK 210/09, Lex nr 585713) Sąd Najwyższy stwierdził, że nie można utrzymywać, że świadczenia wypłacone na podstawie pozostającej w obrocie prawnym decyzji administracyjnej jako nienależne, podlegały zwrotowi w dacie wypłaty, choćby przesłanki przyznania świadczenia w rzeczywistości nie istniały lub odpadły. Świadczenia w myśl art. 84 ustawy systemowej i art. 138 ustawy o emeryturach i rentach, uważane za nienależne, podlegają zwrotowi dopiero wtedy, gdy organ rentowy wyda stosowną decyzję administracyjną. Zatem organ rentowy powinien naliczać odsetki ustawowe od nienależnie pobranego świadczenia od dnia doręczenia osobie zobowiązanej decyzji obligującej do zwrotu takiego świadczenia, gdyż dopiero od tej daty osoba taka pozostaje w zwłoce ze spełnieniem świadczenia (por. wyrok Sądu Apelacyjnego w Łodzi z 11 października 2012 r., III AUa 985/12, Lex nr 1223386). Pogląd ten umacnia treść art. 84 ust. 4 i ust. 7 ustawy systemowej, w których użyte zostały sformułowania „kwoty nienależnie pobranych świadczeń ustalone prawomocną decyzją” (ust. 4) oraz „uprawomocnienie się decyzji ustalającej te należności” (ust. 7). Świadomość uzyskania prawa do świadczeń na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo innego rodzaju wprowadzenia w błąd organu rentowego jest jedynie jedną z przesłanek wydania decyzji. Organ rentowy jest przy tym - z mocy art. 138 ustawy emerytalnej (tak samo z mocy art. 84 ustawy systemowej) - ograniczony, do okresu, za który może żądać zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń. Podobne stanowisko zajął Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16.12.2008 r. w sprawie I UK 154/08 (OSNP 2010/11-12/148).

Uwzględniając powyższe, w ocenie Sądu Apelacyjnego, należy uznać za nietrafne, stanowisko organu rentowego, zgodnie z którym stosując ogólne zasady prawa cywilnego, zasadnym jest żądanie od odwołującego zwrotu odsetek za cały okres pobierania nienależnego świadczenia. Zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 3 lutego 2010 roku o sygn. akt I UK 210/09, Lex nr 585713 - „określenia od kiedy należą się odsetki od świadczeń z ubezpieczenia społecznego, także od świadczeń podlegających zwrotowi, należy poszukiwać w prawie ubezpieczeń społecznych, a nie w prawie cywilnym. Podobnie wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 16 grudnia 2008 roku I UK 154/08, Lex nr 488070 - „odesłanie do prawa cywilnego zgodnie z art. 84 ust. 1 ustawy z 13.10.1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych dotyczy wyłącznie zasad zapłaty i wysokości odsetek, a nie zasad zwrotu nienależnie pobranego świadczenia”.

Mając na uwadze powyższe rozważania, wskazać należy, że organ rentowy mógł żądać odsetek od nienależnie pobranego świadczenia począwszy od dnia następnego po dniu wydania decyzji, tj. od 18 października 2013 r. Błędnie zatem organ rentowy domagał się zapłaty odsetek za okres poprzedzający wydanie decyzji, tj. od 16 kwietnia 2013 r. do 17 października 2013 r. W myśl wskazanych powyżej reguł, odsetek można bowiem żądać po doręczeniu wezwania do zapłaty, albo dopiero od dnia doręczenia wezwania do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń (od dnia wydania decyzji w tym przedmiocie), a nie tak jak uczynił to organ rentowy - do daty wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu świadczenia.

Reasumując, nienależnie pobrane przez odwołującego świadczenie emerytalne nie mogło stać się wymagalne przed dniem wydania decyzji zobowiązującej do zwrotu tego świadczenia, zatem dopiero po dniu wydania decyzji odsetki stały się wymagalne.

Uwzględniając powyższe, należy stwierdzić, że zarzuty apelacji są niezasadne, a zaskarżony wyrok jest prawidłowy.

Tym samym, mając na uwadze przytoczone ustalenia faktyczne i rozważania prawne – Sąd Apelacyjny na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił złożoną w niniejszej sprawie apelację.

O kosztach procesu Sąd Apelacyjny orzekł w punkcie 2 wyroku - na podstawie art.

98 § 1 i 3 k.p.c. w związku z art. § 2, § 11 ust 2 i § 12 ust 1 pkt 2) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.02.2002r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz.U. z 2013 r. poz. 490).

del. SSO Katarzyna Schönhof-Wilkans	SSA Katarzyna Wołoszczak	SSA Marta Sawińska
-------------------------------------	--------------------------	--------------------